

”Solstickans uppgift är lika angelägen idag som då”

A

LLT BÖRJADE 1936. Mathias Hallgren, direktör i Svenska Tändsticksbolagets försäljningsaktiebolag, och Robert Sällberg, Barnens

Dag General, hade i ett möte med överståthållaren Torsten Nothin i Stockholm förankrat idén om att förbättra hälsa och livskvalitet för både barn och gamla. Även om kopplingen till barnens bästa redan fanns genom Barnens Dag rörelsen så skulle även gamlas hälsa och livskvalitet inkluderas – Stiftelsen Solstickan föddes!

Mathias Hallgren skapade på kort tid och genom sin fond ett starkt kreativt engagemang för Stiftelsen Solstickan som sedan levt vidare genom åren. Tack vare honom och alla andra som jobbat helhjärtat och passionerat för Solstickans räkning, har Stiftelsen genom åren kunnat skänka över 100 miljoner kronor och därmed bidra till ett bättre liv för barn och gamla.

JAG ÄR GLAD och stolt över att representera Stiftelsen Solstickan och dela detta fantastiska år med er då Solstickan firar 75 år. Det är en stor glädje att få presentera

2011 års Solstickepristagare, Hennes Majestät Drottning Silvia. Drottningen tar emot priset för sitt engagerade och passionerade arbete för utsatta barn och för gamla.

FOKUS FÖR 2011 är utsatta barn i samhället och i synnerhet de som utsätts för våld i det egna hemmet. Det finns statistik som talar sitt tydliga språk, även om mörkertalet är stort. Trots ett välutbyggt svenskt samhälle, helt olikt det vi såg för 75 år sedan, har många grupper barn och gamla stora behov av särskild omvårdnad och hjälp även idag. Därför är Solstickans uppgift lika angelägen idag som då. Så hjälp oss hjälpa – fortsatt stödja Stiftelsen Solstickan genom att köpa tändstickor och tändare. En liten del av priset går oavkortat till Stiftelsen som donerar till behövande.

Per Unckel

Ordförande i Stiftelsen Solstickan

Innehåll

SID 9

Regeringens insatser till skydd och stöd för utsatta barn. Barn- och äldreminister Maria Larsson redogör för hur situationen ser ut i det svenska samhället idag.

SID 13

Att uppfostra barn utan våld där Sverige är ett föregångsland. Professor Staffan Janson vid Karlstad Universitet ger perspektiv på barnaga världen över.

SID 16

Barn som lever med pappas våld mot mamma. Hur påverkas de och vad kan vi göra för att hjälpa dem? Professor Anders Broberg vid Göteborgs Universitet levandegör barns upplevelser.

SID 34

Ett alltid lika hedrande pris. 1986 delades första Solsticket-priset ut. Läs om tidigare pristagare och vad som utmärkt deras arbete, i enlighet med Stiftelsen Solstickans värderingar.

Solsticepriset 2011

Årets Solsticepristagare: **H.M. Drottning Silvia**

Drottning Silvia har under många år visat ett genuint och starkt engagemang för barn och gamla. 1999 tog Drottningen initiativet att grunda stiftelsen World Childhood Foundation. Med envishet och stark vilja har Drottningen alltid visat att hon står på de utsatta barnens sida.

Solsticepriset tilldelades H.M. Drottning Silvia med motiveringen: *"För en unik och självuppförande gärning att stödja utsatta barn och gamla."*

Prispengarna på 150 000 kronor kommer att användas till något av de ändamål Drottningen finner lämpligt. En del av Solsticepriset är ett symposium och i samklang med pristagarens gärning bjuds talare och medverkande in. Årets symposium hölls i samband med prisutdelningen den 23 maj 2011. Temat för året är barn som utsätts för våld. Drottning Silvia har vid ett tidigare tillfälle uttalat sig om utsatta barn:

–Vi vet att det är vår barndom som präglar vårt vuxenliv. Ju fler barn och unga, som får växa upp i miljöer, där de känner stöd i såväl med- som motgångar, desto större är chansen att de inte hamnar i ett destruktivt utanförskap, som ibland leder till ohälsa, missbruk och kriminalitet. Jag önskar

innerligt att varje barn skall känna sitt värde. Det finns barn som inte gör det och som inte orkar tycka om sig själva. För dessa barn är det ännu viktigare att vi vuxna stannar upp, ser dem, och visar att det finns en hoppfull framtid även för dem.

PÅ DROTTNINGENS INITIATIV har Silviahemmet i Drottningholm byggts upp. Stiftelsen Silviahemmet, där Drottningen är en aktivt arbetande ordförande, främjar vetenskaplig forskning och bereder undervisning, utbildning och vård inom demensområdet. Drottning Silvia arbetar aktivt för de handikappade och Hon är ordförande i Kungäppens Bröllopsfond, som stöder forskning kring sport och idrott för handikappad ungdom. Hon är också ordförande i Drottning Silvias Jubileumsfond för forskning om barn och handikapp. Drottningen har studerat teckenspråk för att lättare kunna kommunicera med hörselskadade. ✨

SOLSTICKEPRISSET 2011

H.M. DROTNING SILVIA

OM FRÄNSLA
OCH TACK FÖR
HET FÖRTJÄNST
FULLA ARBETE
FÖR SOLSTICKAN
OCH DENSSYSTEMEN

[Signature]

[Signature]

”Drottning Silvia – ett föredöme i världen”

Det var enkelt att utse 2011 års Solstickepristagare. Drottning Silvia är ett föredöme i världen. I sin roll som Drottning är hon en vägvisare för andra och också en stark förebild med sin kraft och sitt passionerade engagemang för utsatta barn. Stiftelsen Solstickan har följt Drottningens arbete som under många år sträcker sig långt utanför ett vanligt engagemang.

Drottningen väjer inte för de svåra frågorna utan sätter de utan minsta tvekan på kartan. Utan den person Drottningen är skulle kanske inte resultatet blivit lika stort. Stiftelsen Solstickan är mycket tacksam för att Drottningen vill ta emot detta pris, sa Per Unckel i sitt välkomsttal.

Familjen har den viktigaste uppgiften

ANFÖRANDE AV MARIA LARSSON, BARN- OCH ÄLDREMINISTER:

Maria Larsson börjar med att berätta om en kvinna hon träffat. Det är en kvinna i 60-årsåldern som är forskare och som berättade för Maria Larsson att hon, när hon var i 4-årsåldern, blev utsatt för sexuell våld av en nära släkting. Det hela tystades ner och talades aldrig om. Men det har präglat den här kvinnans hela yrkesval, forskargärning och hennes övriga liv.

–Våld mot barn fanns inte bara då, utan förekommer även idag, i vår upplysta tid. Ett viktigt steg på vägen för att komma tillrätta med detta är att få olika aktörer att samarbeta.

Maria Larsson är barnminister. Det är hon stolt över, för det har inte funnits någon tidigare som haft den titeln. Hon menar att det inte saknas angelägna frågor att driva ur ett barnperspektiv. Hennes regering driver till exempel frågan om barns rätt att bli lyssnade på i frågor som angår dem – och att få sina förslag till lösningar dokumenterade.

–Barn är kloka. De vet mycket och har genomtänkta förslag. Maria Larsson har givit Barnombudsmannen i uppdrag att lyssna på

barn som blivit omhändertagna för samhällsvård.

–När man träffar sådana barn så möts man av olika livsberättelser fyllda av framtidshopp. Ett barn sa: ”Om tio år, då har jag ditt jobb”. Det tyckte jag kändes bra.

ÄVEN OM ALLA omhändertagna barn haft någon som lyssnat, exempelvis en socialsekreterare eller lärare, upplever de omhändertagna barnen att myndigheterna inte lyssnat på dem. Det innebär att de vuxna inte levt upp till intentionen i Socialtjänstlagen. Ett annat exempel är Vanvårdsutredningen och de 1 000 personers berättelser som ingår i den. Maria Larsson ser den som ett stycke svensk samtidshistoria som inte är vacker, utan väldigt mörk.

–Barn har rätt till upprättelse. När man vågat berätta om det som hänt blir man inte trodd. Och det känns nästan ännu värre än våldet.

Barnskyddsutredningen avser att stärka barns rätt att bli lyssnade på. Den poängterar vikten av att barn ska kunna ha en egen socialsekreterare. Man ska kunna ha telefonnumret till socialsekreteraren med sig så att man kan ringa när man

Våld mot barn förekommer även idag, i vår upplysta tid

Maria Larsson, Barn- och Äldreminister talar om regeringens insatser till stöd för utsatta barn.

vill. Socialstyrelsens tillsynsenhet bedriver just nu en försöksverksamhet där man har direktkontakt med samhällsvårdade barn. Det finns också ett samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, om att låta regionala utvecklingsledare arbeta med att utveckla barn- och ungdomsvården.

–Det är idag 22 år sedan vi ratificerade barnkonventionen i Sverige. Men vad betyder det dagligdags? Ibland kan det kännas som om den bara är en paperstiger. Socialdepartementet kartlägger för närvarande hur svensk lagstiftning lever upp till

de rättigheter som finns inskrivna i Barnkonventionen.

Maria Larsson poängterar att den viktigaste uppgiften i att skydda barn och ungdomar, den har familjen och föräldrarna. Det är de som har de största möjligheterna att stärka skyddsfaktorer och minska riskfaktorer. Familjen ska ge nödvändigt skydd – och därtill lycka, kärlek och förståelse. Rotlöshet, vilsenhet och våld främjar inte barnens hälsa.

–Redan i förordet i Barnkonventionen står att familjen är en grundläggande enhet i samhället och att barn bör växa upp i en familjemiljö

○ SKYDD OCH STÖD FÖR UTSATTA BARN

i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse. Barn behöver vuxna. Barn behöver sina föräldrar.

Därför är föräldrastöd både centralt och viktigt. För närvarande pågår ett utvecklingsprojekt runt föräldrastöd där ungefär 150 kommuner arbetar med att stödja och förebygga.

–Ändå vet vi att vi inte kommer att lyckas till fullo. Det kommer även fortsättningsvis att finnas föräldrar som brister i sin förmåga att skydda barnen.

SVERIGE VAR FÖRST i världen med ett förbud mot äga. Den som idag slår ett barn på en offentlig arena blir fullständigt uttittad. Så är det inte i alla andra länder. Men trots detta oroar sig Maria Larsson för att anmälningarna gällande barnmisshandel ökar. BRÅ redovisar samma utveckling. Det betyder att våra attityder inte är självklara – och vi måste fortsätta det opinionsbildande arbetet. Stiftelsen Allmänna Barnhuset arbetar för närvarande med ett omfattande informationsmaterial avseende barnmisshandel och försummelse.

BRÅ, Brottsförebyggande rådet, ska redovisa vad som händer efter en anmälan. Finns det bevisföring som räcker? Idag finns det 20 barnahus som dokumenterar och säkerställer vad som hänt. Barnombudsmannen, BO, informerar om barns rättigheter.

Enligt Maria Larsson har regering- en en nationell handlingsplan mot

150 kommuner runt om i landet arbetar med föräldrastöd för att förebygga våld och skydda barn.

Sverige var först i världen med att införa förbud mot äga

sexuell exploatering av barn, men det är dags att uppdatera den. BRÅ redovisar 10 000 anmälda sexualbrott mot barn under 2009.

–Det är en hisnande siffra. Och detta är inte alla fall. Det finns en omfattande dold brottslighet på området.

RUNT OMKRING OSS finns barn som mår dåligt och som behandlas dåligt. Idag lever nära 385 000 barn i familjer med missbruk eller psykisk sjukdom. Där är våld och sexuella

övergrepp mer förekommande än i andra familjer.

Avslutningsvis gratulerade Maria Larsson Stiftelsen Solstickan:

– Mina varma gratulationer till en pigg 75-åring! 75-åringarna är de som lär sig nya språk idag, som reser till nya platser och som har utvecklat flest förbindelser mellan hjärnans synapser. De har både erfarenhet och visdom.

EFTER MARIA LARSSONS anförande fanns tillfälle att ställa frågor.

Monica Dahlström Lannes tog upp frågan om de 10000 anmälda övergreppen på barn. Enligt Maria Larsson har 67 procent av dessa brott klarats upp. Men innebär det att det blivit fällande domar i 67 procent av fallen?

– Nej, enligt de uppgifter jag har fått är det andelen ärenden som klaras upp på ett eller annat sätt. Det är bara 10 procent som leder till fällande domar i domstol. Den siffran är förfärande låg. Vi har bra lagar i Sverige, men de tillämpas inte i alla fall.

H.M. DROTTNING SILVIA frågar där- efter Maria Larsson om sambandet mellan incest och missbruk:

– Jag har hört att av de barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp som barn, så utvecklar närmare 85 procent ett missbruk som vuxna. Maria Larsson håller med om att det är nedslående siffror. Det visar hur

H.M. Drottning Silvia applåderas upp på scen för att ta emot Solstickepriset 2011.

sexuella övergrepp kan traumatisera ett barn för livet.

– Man kan se att barnen till de föräldrar som har ett missbruk ofta missas. De behöver särskilda insatser. De är verkligen i riskzonen. De behöver extra stöd.

BARNLÄKAREN OCH TIDIGARE

Solstickepristagare Henry Ascher menar att det finns en annan grupp barn som glöms bort. Det är de asylsökande barn som omhändertagits jämlikt LVU, Lagen om vård av unga.

– Uppenbarligen är LVU underordnad asyllagen. Det finns flera fall där barn utvisats. Det blir märkligt att socialtjänstlagstiftningen och utlänningslagen kommer till så skilda slutsatser.

– Vi ska skaffa oss en uppfattning även om detta och jag hoppas att de kommer att ge goda resultat. ✨

Henry Ascher, Solstickepristagare 2008.

Att uppfostra barn utan våld – Sverige som föregångsland

ANFÖRANDE AV STAFFAN JANSON, PROFESSOR, KARLSTAD UNIVERSITET:

Professor Staffan Janson berättar om den långa historien bakom dagens lagstiftning mot åga av barn. I 1734 års lag fick man böta mer om man slog ihjäl en vuxen än ett barn. Efter det har det hänt ett antal saker: 1920 fick vi ett förbud mot att slå all arbetskraft, barn inkluderat. 1928 infördes ett förbud mot att åga läroverkspojkar och 1957 blev kroppslig bestraffning likställd med misshandel. Där var inte Sverige först, Norge genomförde detta redan 1936.

1979 FICK SVERIGE så äntligen en anti-åga-lag, när förbud att åga barn infördes i föräldrabalken. Tre år senare lades kroppslig bestraffning av barn under allmänt åtal och anmälningsplikt blev obligatorisk för professionella. Det betyder att även om ingen i familjen tar upp problematiken så kan det inträffa leda till åtal. Lagstiftningen har föregåtts av attitydförändringar hos befolkningen.

– När lagen väl kom hade vi redan 2/3-delar av befolkningen med oss. Det betyder att lagen legitimerade en utveckling som redan var på gång.

NÄR EUROPEISKA attitydundersökningar genomförts och där man frågat 1 000 föräldrar i varje land så har Sverige det lägsta stödet för barnåga. Staffan Janson utvecklar:

– Det är viktigt, för en lag är bara en ram. Man måste driva propaganda både före och efter genomdrivande. Det handlar om att bita sig fast vid benet och inte släppa taget! Så hur pass vanligt är det med misshandel av barn i Sverige? Nationella enkäter till skolbarn i årskurserna fyra, sex och nio år 2000 och 2006 samt enkät med samma frågor utförd till skolungdom i Sörmland 2007 anger att cirka 15 procent av alla barn blivit utsatta för kroppslig bestraffning någon gång i livet och av dessa har en av tio blivit upprepat straffad eller slagen med tillhyggen. Våld i familjen har bevittnats av åtta procent av alla niondeklassare. De nationella föräldra-

1979 fick Sverige äntligen en anti åga lag och förbud att åga barn infördes i föräldrabalken

Staffan Janson, Professor vid Karlstads Universitet, menar att för varje misshandelsfall som blir känt av sjukvården finns minst två missade.

käternas talar starkt för att det är de minsta barnen som blir mest slagna. För varje misshandelsfall som blir känt av sjukvården finns minst två missade. Och antalet misshandelsfall under de första tre levnadsåren, även de med dödlig utgång eller svåra funktionshinder, är sannolikt undervärderat.

–De små barnen har svårast att försvara sig. Många upptäckts inte. Vi har till exempel ingen kontroll på hur många som utsätts för *shaken baby syndrome*.

STAFFAN JANSON MENAR att vi i Sverige har mycket svaga kunskaper om hur många barn som försummas och vanvårdas eftersom de svenska

kommunerna inte har någon nationell rapporteringsskyldighet om detta. Men anmälningarna om barnmisshandel ökar – och har ökat under de senaste tjugo åren.

–Vi hoppas att det beror på en ökad anmälningsbenägenhet. Professor Håkan Stattin har i en långtidsstudie undersökt föräldrars värderingar runt föräldraskap år 1958, 1981 och 2011. Av den kan man dra några viktiga slutsatser: Den auktoritära föräldrastilen är så gott som borta idag. Barn idag bestraffas inte fysiskt. Föräldrarna fordrar inte automatiskt lydnad. Föräldrarna upplevs inte som stränga. Idag är det båda föräldrarna som är auktoriteter och barnen

Anmälningarna om barnmisshandel ökar – och har ökat de senaste 20 åren

uttrycker respekt för båda. Det är också båda föräldrarna som bestämmer hemma. Barnen tyr sig mest till mamma, men pappans roll har ökat. Barn tillåts visa sina känslor för sina föräldrar idag. Så var det inte tidigare. Tidigare sa man att man inte ville uppfostra sina barn som ens föräldrar gjorde. Nu är man mer beredd att göra det.

– Barn som uppfostras på ett demokratiskt sätt har större respekt för sina föräldrar. Visst, nyanlända invandrare slår sina barn mer – och mer allvarligt, men när de är välintegrerade tycker de och gör de precis som andra svenskar. De lär sig på bara fem år, det som tog oss femtio år att lära oss!

RÄDDA BARNEN HAR tagit fram något som de kallar för *barnens världskarta*. Där kan man se vilka länder som har genomfört en anti-aga-lagstiftning. Det är bara 29 länder.

– Barnen lever i ett hav av rättslöshet. Men efter år 2000 har det hänt mycket! Många länder vill diskutera saken med oss.

Rädda Barnen har till exempel gjort en skrift om lagstiftning mot aga av barn, på många olika språk.

– Vi behöver länder som går före, som blir budbärare i sin region. Ju fler länder det blir som genomför liknande lagstiftning, desto svårare får de andra att stå emot! ❀

Staffan Janson hävdar att barn som uppfostras på ett demokratiskt sätt har större respekt för sina föräldrar.

”Barn får visa sina känslor idag”

Barn som lever med pappas våld mot mamma;

hur påverkas de, och vad kan vi göra för att hjälpa dem?

ANFÖRANDE AV ANDERS BROBERG, PROFESSOR, GÖTEBORGS UNIVERSITET:

Professor Anders Broberg berättar att våld i nära relationer drabbar både kvinnor och män. Men det våld som riktas mot kvinnor är oftare upprepat, tenderar att vara grövre och resulterar i fler negativa konsekvenser för den som drabbas. Kvinnor uppger i högre grad än män att deras livskvalitet påverkades negativt av relationsvåldet. Det finns en BRÅ-rapport som ger oss en del förklaringar till mäns våld mot kvinnor. Resultaten bekräftar inte bilden av relationsvåld som ett mycket utbrett fenomen som kan drabba samtliga befolkningsgrupper. Istället är det främst kvinnor och ensamstående föräldrar som är särskilt utsatta. Detta medför att könsmaktsperspektivet har ett förklaringsvärde när det gäller relationsvåld.

–Forskningen betonar ändå vikten av att inte låsa sig vid enbart strukturella förklaringar till våld i nära relationer utan även beakta individuella och livsstilsrelaterade omständigheter.

UPPSKATTNINGSVIS FEMTILL tio procent av barnen i Sverige lever i familjer där det förekommer våld mellan föräldrarna. Det är alldeles för många. Våld i familjen är dock inget normaltillstånd, 90 procent av barnen lever inte i sådana familjer. Våld i familjen förekommer ofta i samband med andra svårigheter i familjen (missbruk, psykisk sjukdom, omsorgssvikt/bristande föräldraförmåga, kriminalitet).

–Det finns arenor där vi måste vara särskilt uppmärksamma på våld i nära relationer. Sådana arenor är till exempel familjerätten, BUP och Individ- och familjeomsorgen.

H.M. Drottning Silvia, Barn- och
Äldreminister Maria Larsson, tidigare
Solstickepristagare samt övriga
symposiedeltagare uppskattar före-
dragshållarnas anföranden.

I dessa verksamheter förekommer våld bland 25–40 procent av familjerna. Därför är det viktigt att noga fråga om just detta.

ANDERS BROBERG MENAR att vi idag är så noga med att inte skuldbelägga föräldrarna att det till slut kan bli så att barnet känner att våldet istället är barnets eget fel. Särskilt gäller detta när det handlar om barn med neuropsykiatriska diagnoser. Där ser man ofta bara barnets problem och inte hur föräldrarnas svårigheter kommer till uttryck. Och det är svårt för barnen att berätta. ”Jag har glömt det”, berättade en pojke. ”Jag vill prata om det jag har innerst inne, men jag hittar det inte. Det är klämt. Och det är så svårt för alla andra att få höra talas om det.”

Hur påverkas barn av att växa upp med att pappa utsätter mamma för våld?

–I våldssituationen förlorar barnet båda sina anknytningspersoner när det är som mest utsatt och skyddslöst. Den ene föräldern är en hotfull angripare. Den andre är fullt upptagen med att skydda sig själv.

Även om föräldrarna inte använder fysiskt våld så är två bråkande föräldrar fullständigt upptagna av sin konflikt. Som förälder behöver man, enligt John Bowlby vara större, starkare och snällare. Och i en våldsam situation är den ena föräldern stor och stark, men inte snäll. Och den andra är snäll, men inte stor och stark.

”I våldssituationer när barnet är som mest utsatt och skyddslöst förlorar barnet båda sina anknytningspersoner”

DET ÄR INTE alltid så enkelt som att det finns en angripare och ett offer (i en del familjer utövas våldet av båda föräldrarna, och barnet förlorar då båda föräldrarna när de är upptagna av sin konflikt). Barnen lär sig båda sidorna i konflikten och de lär sig att våld är ett framgångsrikt sätt att lösa konflikter på om man inte vill vara på den förlorande sidan. Alldeles för många pojkar identifierar sig med sin pappa som slår. Detta får konsekvenser för barnens relationer till andra jämnåriga, som mobbare eller mobboffer. Det får också konsekvenser för barnets framtida liv, till exempel i kärleksrelationer, vad gäller möjligheter till intimitet och konfliktlösning. Och det får konsekvenser för barnets stresstålighet och fysiska och psykiska hälsa.

Anders Broberg, Professor i Psykologi vid Göteborgs Universitet, menar att barn som upplevt våld i nära relationer påverkas både vad gäller fysisk och psykisk hälsa.

BARN I FAMILJER där det förekommer våld mellan vuxna är ofta också utsatta för direkt våld från den ena eller båda föräldrarna. Våldet är ofta bara en aspekt av uppväxtsituationen, andra kan vara att barnet lever i en kaotisk situation med vanvård och försummelse. En annan aspekt kan handla om vårdnadstvist, i värsta fall med skyldighet att varannan helg bo hos den förälder man är rädd för eller vantrivs hos på grund av dennes våld och missbruk.

–Det betyder att barnet kommer ha ont i magen minst varannan

fredag. För den förälder som inte slår kan det vara förödande att inte kunna skydda sitt barn mot våldet från den andre föräldern.

BARN HAR LAGSTADGAD rätt till umgänge med båda sina föräldrar. Föräldrar har ingen absolut rätt till umgänge med sitt barn. Barn har ingen absolut plikt att umgås med sin förälder.

–Idag skiljer vi inte mellan vad som är bäst för "barn i allmänhet" och vad som är bäst för barn i riskfamiljer. Det är ett stort problem.

Föräldrar har ingen absolut rätt till umgänge med sitt barn

Lagarna i sig är bra, men tillämpningen är inte den bästa, menar Anders Broberg. Barn lever i väldigt olika situationer, men de behöver få sin situation synliggjord och giltig. Han citerar:

”Det är inte alltid bäst för barnet att umgås med den förälder som det inte bor tillsammans med.

*Ibland kan det vara bäst för barnet om något umgänge inte alls äger rum, eller kommer till stånd först när barnet har nått mögen ålder. Så kan vara fallet till exempel om föräldern gjort sig skyldig till övergrepp mot barnet eller den andre föräldern. I sådana fall kan umgänget vara direkt skadligt för barnet.” **

VÅLD I FAMILJEN är inget normalbeteende. För att kunna ge barn och föräldrar rätt insatser måste vi våga se hur komplex bilden är: Finns det en eller flera vuxna som utövar våld? Vilken typ av våld är det, och vad är det som utlöser våldet? Finns våldet bara mellan de vuxna eller riktas det också mot barnet? Existerar det någon annan form av omsorgssvikt? Finns det andra allvarliga riskfaktorer i familjen, till exempel missbruk, PTSD eller annan psykisk sjukdom, kriminalitet, kaotiskt liv? Hur är barnets psykiska hälsa?

Finns det behov av en insatstrappa – det vill säga, svarar insatsen, till exempel pedagogisk barn och mam-

magrupp, mot allvaret i situationen? Många skulle behöva en specialiserad behandling. När barn i sådana här familjer söker vård vid BUP idag, då remitterar BUP barnen ifrån sig. Och de som blir kvar inom BUP får alldeles för lite av ett kvalificerat och specialiserat omhändertagande.

ANDERS BROBERG MENAR att en del av problematiken är att vi så gärna vill att det som är bra för många barn även ska vara bra för barnen i den här gruppen.

– De verksamheter som träffar dessa barn måste bli bättre! Allt talar för att vi behöver en omsorgstrappa där vi ger alla familjer stöd på den nivå där de befinner sig. Det har hänt så mycket bra på det här området att jag har gott om hopp att också detta ska kunna bli verklighet. ✨

Barn lever i väldigt olika situationer, och de behöver få sin situation synliggjord och giltig

* Sjösten, M. (2010). Vårdnad Boende och Umgänge samt verkställighet av sådana avgöranden och överenskommelser. 3:e upplagan. Stockholm: Norstedts juridik, sidan 86.

H.M. Drottning Silvia har genom åren visat att hon alltid står på de utsatta barnens sida.

Forskningsstipendier till sex stipendiater

ETT ROLF ZETTERSTRÖM STIPENDIUM Å 100 000 KR HAR TILDELATS:

Elin Taube, leg röntgensjuksköterska, doktorand, för sitt projekt *Ensamhet bland äldre: upplevelser, orsaker, effekter, samband och prevention.*

FORSKNINGSSTIPENDIUM Å 80 000 KR HAR VIDARE UTGÅTT TILL FÖLJANDE:

Cecilia Elam Edwén, leg sjukgymnast, doktorand, för sitt projekt *Muscle power and postural control compared to clinical tests for balance; do we find the ones at risk for fall.*

Marina Jonsson, leg sjuksköterska, för sitt projekt *Kunskapsöverföring om barnastma i primärvården – klinisk studie om följsamhet till behandlingsriktlinjer.*

Debora Rizzuto, doktorand, för sitt projekt *Developing dementia after age 75: life expectancy, length of survival and disease severity.*

Susanna Stenevi Lundgren, sjukgymnast, magister, för sitt projekt *Utökad fysisk aktivitet hos barn. Hur påverkas den neuromuskulära utvecklingen?*

Majlis Winberg Salomonsson, leg psykolog, M.Sc in Psychology, för sitt projekt *Troubled babies – troubled kids? A Follow-up of Mother Infant problems.*

Fem glada stipendiater, från vänster: Elin Taube, Cecilia Elam Edwén, Marina Jonsson, Majlis Winberg Salomonsson, Susanna Stenevi Lundgren.

Solstickan 75 år!

Av: Per-Anders Rydelius

När Solstickan nu firar 75 år är det på sin plats att berätta om kopplingen mellan Stiftelsen Solstickan, svenska prinsessor, Barnens Dag rörelsen, Länsstyrelserna, den svenska tändstickstillverkningen och forskningen vid Karolinska Institutet.

Säkerhetständstickan är en svensk världssuccé som fortfarande efter mer än 150 år är något alla känner till. För de flesta är tändstickan förknippad med begreppet Solstickan och med Einar Nermans Solstickepojke.

FÅ VET NOG idag att säkerhetständstickan var resultatet av ett lyckosamt arbetsmiljöprojekt vid Karolinska Institutet vid mitten av 1800-talet. Vid tändstickstillverkning runt om i världen användes på den tiden vit fosfor

○ SOLSTICKAN 75 ÅR

Edvard Persson spelade in en film *Soliga Solberg* omkring 1940 där Solstickan ingick som ett inslag i filmen. En dansgrupp hos Lalla Cassel blev engagerade för att dansa och spela *solstickebarn* som uppträdde på en välgörenhets tillställning som Edvard Perssons rollfigur arrangerade.

som var lättantändlig. Man förstod inte att vit fosfor var giftig trots att ämnet användes illegalt som fosterfördrivningsmedel och vanligen ledde till döden även för den gravida mamman. I tändsticksfabrikerna orsakade den vita fosfor sjukdom och död hos fabriksarbetarna. Mest känd är åkomman ”fosforkäke”, käkbensnekros, som innebar att käkbenen bröts ned av en inflammationsprocess och var första tecknen på allvarlig fosforförgiftning som successivt kunde leda till döden.

På Karolinska Institutet fanns kemiprofessorn Gustaf Erik Berggren (som senare tog efternamnet Pasch). Han var elev till professor Jöns Jacob Berzelius (en av Karolinska Institutets och Svenska Läkaresällskapets grundare). Tillsammans lyckades Pasch och Berzelius hitta ett sätt att få bort den vita fosfor ur tändstickproduktionen, ersätta den med röd fosfor och ta fram den blivande säkerhetständstickan. Pasch fick patent på den nya tändstickan som han hade fram till 1852 och försökte tillverka den på s.j Bagges tändsticksfabrik i Stockholm. Produktionen gick emellertid inte så bra.

PÅ DEN TIDEN fanns det två bröder Lundström i Jönköping. Den ene var CF (Carl Franz) och den andre var JE (John Edvard). De var båda riktiga entreprenörer. Tillsammans kunde de förverkliga den storskaliga produktionen av tändstickor – en världssuccé med flera medaljer på världsutställningar. Deras fabrik, Jönköpings Tändstickfabrik, grundades 1845 och blev en i raden av framgångsrika svenska tändsticksfabriker.

En annan tändstickspionjär var Hans Henrik von Essen i Tidaholm. I början av 1860-talet startades där tändsticksfabriken

**”Tändsticks-
pionjären
Hans Henrik von
Essen startade
tändsticksfabriken
Vulcan i Tidaholm
i början av
1860-talet”**

Vulcan. År 1870 tillverkade 122 anställda 19200 tändsticksaskar varje dag. Tjuo år senare hade arbetsstyrkan tiodubblats och uppgick till cirka 1200 personer. Så småningom gick produktionen om fabriken i Jönköping och Vulcan blev störst i världen på tändstickor. En tredje plats för tändstickproduktion på 1860-talet var Mönsterås. Där byggde familjen Kreuger en av sina fabriker och byggde sedan fabriker också i Kalmar och i Fredriksdal. Kalmargruppen blev mycket framgångsrik med export till stora delar av världen.

I BÖRJAN AV 1900-talet fanns det många tändstickfabriker runt om i Sverige. 1903 gick sex av landets större tändsticksfabriker (Jönköpings Tändsticksfabrik, Jönköpings västra, Vulcan, Uddevalla, Annebergs och Västerviks nya) ihop och bildade Jönköpings & Vulcans Tändsticksfabriks AB, förkortat Jönköpings Tändsticksfabriks AB.

Tändsticksbarnen i dansgruppen som uppträdde på välgörenhetstillställningen som Edvard Perssons rollfigur arrangerade runt 1940.

○ SOLSTICKAN 75 ÅR

För att producera mer och billigare började tillverkningen mekaniseras. Hyvelmaskiner kom på 1840-talet och följdes av svarvar och hackar för askfanér och splint under senare hälften av 1800-talet.

Bilder från Tobaks- och Tändsticksmuséet, Skansen, Stockholm.

”Genom en liten summa från varje såld tändsticksask skulle stöd ges till behövande barn och gamla. Stiftelsen Solstickan blev snabbt en succé”

FAMILJEN KREUGER genomförde också sammanslagningar. Deras fabriker i Kalmar, Fredriksdal och Mönsterås slogs 1912 ihop till AB Kalmar-Mönsterås Tändsticksfabrik för att 1913 slås ihop med med en rad andra tändsticksföretag varvid AB Svenska Förenade Tändsticksfabriker grundades.

1917 kunde Ivar Kreuger genomföra en större företagsfusion då AB Svenska Förenade Tändsticksfabriker gick samman med Jönköpings & Vulcans Tändsticksfabriks AB varvid Svenska Tändsticks Aktiebolaget (STAB) uppstod. 1980 byttes namnet till Swedish Match.

Stiftelsen Solstickan konstituerades den 16 januari 1936. Initiativtagarna var Mathias Hallgren, direktör i Svenska Tändsticksbolagets försäljningsaktiebolag och Robert Sällberg, polisdomare och Barnens Dag-general i Stockholm. Tillsammans hade de uppvaktat överståthållaren Torsten Nothin i Stockholm med idén att stödja utsatta barn och gamla runt om i landet. Det fanns en koppling till Barnens Dagrörelsen vars syfte var att fylla ut

direkta brister i samhällets hjälpverksamhet som till exempel att ordna barnkoloniverksamhet för stadsbarn som behövde komma ut till sol och bad men också att stödja barn och gamla med funktionshinder av olika slag. Genom att en liten summa, räknad i ören, från varje såld tändsticksask avsattes till en fond skulle stöd kunna ges till behövande barn och gamla runt om i landet via Länskommittéer som kände sin lokala befolkning och kunde fördela medlen.

STIFTELSEN SOLSTICKAN BLEV en succé.

Prinsessan Sibylla accepterade att bli stiftelsens hedersordförande och efterträddes av sin dotter Prinsessan Christina Fru Magnusson. För Solstickan är det hedrande, traditionsenligt och naturligt kan man säga att 2011 års Solstickepristagare, vid 75-årsjubileet, är H.M. Drottning Silvia, som genom sin gärning förverkligar Solstickans intentioner men också kom att bli framlidna Prinsessans Sibyllas svärdotter. ✨

Vinnare genom åren

2010

LARS BRATT

... för att som Klassmorfar och vuxen förebild finnas till hands för barn i skolan, stärka deras självkänsla och sociala kompetens och förbättra undervisningsklimatet.

2008

HENRY ASCHER

... för att ha verkat för att alla barn, som permanent eller tillfälligt vistas i Sverige, omhändertas på ett sätt som överensstämmer med Barnkonventionens stadgar.

2009

ANDERS CARLBERG

... för att med entusiasm och oräddhet engagerat sig i frågor om barns och ungdomars risk att hamna i utanförskap. Hans initiativ med Fryshuset har bidragit till ökad förståelse mellan barn och ungdomar med olika etniska och kulturella referensramar.

2007

INGER RAUNE

... för hennes starka engagemang att lyfta viktiga frågor inom äldreområdet genom tidskriften Äldre i Centrum.

2006

LENA NYBERG

... för att ha stött svenska barn på ett initiativrikt och kraftfullt sätt.

2005

EVY BLID

... för att ha tagit initiativ till det första Lekoteket och för att därefter ha byggt upp denna verksamhet tillsammans med Karin Stensland-Junker. Lekoteket förser funktionshindrade barn med bl a pedagogiska leksaker.

2004

STAFFAN JANSON

... för sitt kraftfulla och osjälviska engagemang för de utsatta barnens sak.

2003

**INGRID &
INGEMAR PERSSON**

... för enormt engagemang och arbete med att förverkliga och driva Barncancerfondens rekreativansläggning Almers Hus i Varberg.

2002

DOROTHEA ROSENBLAD

... för sitt kreativa nytänkande att i projektet Abrahams barn genom lekfullt lärande ge barn möjligheter till ömsesidig respektfull och fredlig samvaro.

2001

ASTRID LINDGREN

... för skapande av olika sagofigurer som ingjutit mod och kraft i sjuka och handikappade barn.

2000

ROLF
ZETTERSTRÖM

... för sitt banbrytande arbete för barns och ungdomars hälsa och deras sociala välfärd.

1999

MONICA
DAHLSTRÖM-LANNES

... för sitt banbrytande och betydelsefulla arbete för barn som utsatts för sexuella övergrepp.

1998

BARBRO
BECK-FRIIS

... för nydanande vård och utbildning i omhändertagande av dementa personer.

1997

**KARIN
STENSLAND JUNKER**

... för sitt banbrytande arbete med skapandet av lekotek för handikappade samt för sina insatser inom Sällskapet Barnavård.

1996

ULRIKA HÖRBERG

... för sitt arbete inom Ideella Föreningen Gävle Handikappteater.

1995

GUDRUN WALLMAN

... för att ha bildat Sveriges första anhörigförening för åldersdementa.

1994

CLAES HULTLING

... för insatser för personer, som drabbats av svåra ryggmärgsskador med bestående invaliditet som följd.

1993

**TORSTEN &
ULF F SJÖBERG**

... för ett omfattande arbete inom Hällevikslägre i Sölvesborg.

1992

**CHRISTINA
BJÖRKLUND**

... för insatser för barn som lider andlig och kroppslig nöd.

1991

NILS ERIKSSON

... för insatser inom RBU Föreningen för rörelsehindrade barn och ungdomar.

1990

NILS STENERMARK

... för insatser inom Scoutförbundet, särskilt vid Lysestrandsstiftelsen.

1989

GUNNEL LINDE

... för insatser inom BRIS.

1988

GERD BOSTRÖM

... för insatser på Rörbergs barnkoloni.

1987

**ERNST
SKOOG**

... för insatser för Furuboda Kursgård och Rehabiliteringscenter.

1986

GÖTHE OHLSSON

... för insatser på Eolshäll.

Ett alltid lika hedrande pris

Solstickepriset delas ut för att hedra en person som har gjort en personlig insats utöver det vanliga – och helst utom ramen för sitt vanliga yrkesarbete – inom de områden som avses med ändamålsbestämningen i stiftelsens stadgar. Solstickepriset inrättades år 1986 som en del i Solstickans 50-årsjubileum.

OM STIFTELSEN

STIFTELSEN SOLSTICKAN grundades 1936. Initiativtagare var Mathias Hallgren. Pengarna skulle användas *Till förmån för barn och gamla* som det också stod på askarna. Då gällde det att fylla ut direkta brister i samhällets hjälpverksamhet. En stor del av medlen gick förr till barnkoloniverksamhet för stadsbarn som behövde komma ut till sol och bad. Men när välfärden efterhand byggdes ut, blev Solstickan allt mer ett komplement till samhällets resurser. Redan tidigt inriktade man sig därför på barn med utvecklingsstörning, syn- och hörselskador, diabetes och reumatism.

GRUNDIDÉN VAR att tändstickor var ju en billig produkt och knappast någon skulle avstå från att köpa dem om man ökade priset med ett halvt öre per ask. Särskilt inte om man visste att pengarna gick till ett behjärtansvärt ändamål. Eftersom tändsticksaskar såldes i miljoner blev det av miljoner halvören till slut stora pengar. Under årens lopp har mer än

100 miljoner kronor delats ut. Idag får stiftelsen åtta öre per solsticksask och fem öre per tändare som Swedish Match säljer i Sverige.

DE SENASTE 15–20 åren har målet varit att verka som en *spjutspets*, att inspirera och stödja nya idéer och initiativ. Genom att Solstickan kan arbeta snabbt och effektivt har insatserna ofta blivit banbrytande, vilket bevisas av att flera verksamheter med tiden har övertagits av samhället. Vilket i sin tur inneburit att Solstickan fått resurser att ta ytterligare kliv framåt!

Solstickans framgångar beror till stor del på att idén från början fick ett starkt stöd från detaljhandeln och pressen. Under alla år har också en rad enskilda gjort stora arbetsinsatser – i samtliga fall utan någon som helst ersättning. Men viktigast av allt är att idén knutits till en så billig och nödvändig vardagsprodukt, att ingen behöver göra någon uppoffring för att hjälpa till.